

Frivillighetssamfunnet

Ny giv for frivilligheten og det sivile samfunn

Menneskeverd i sentrum

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Øyvind Håbrekke, Knut Arild Hareide, Geir Jørgen Bekkevold og Dagrun Eriksen om ny giv for frivilligheten og det sivile samfunn.

Bakgrunn

Forslagsstillerne legger med dette frem forslag til tiltak for å styrke frivilligheten, styrke ideell sektors plass i velferdssamfunnet og legge bedre til rette for sosiale felleskap i ulike deler av samfunnet.

Den norske velferdsdebatten preges i stor grad av et forenklet syn på samfunnet der høyresiden settes opp mot venstresiden, privat sektor mot offentlig sektor, markeds- og konkurransetro mot offentlig monopol, og lavere skatt mot mer stat. Forslagsstillerne etterlyser flere perspektiver og større bredde i debatten, og vil understreke at alle samfunnets tre sektorer må med i den store velferdsdebatten. Velferdssamfunnet består ikke bare av offentlige og kommersielle aktører, men også av en stor sivil sektor der ideelle aktører og frivillige organisasjoner spiller en helt avgjørende rolle. Offentlige, kommersielle og ideelle aktører er gjensidig avhengig av hverandre. Uten en velfungerende stat, fylkeskommuner og kommuner, fungerer ikke privat sektor, og ideelle aktører utgjør en viktig og selvfølgelig del av velferdssamfunnet. Et annet perspektiv som også må løftes opp, er betydningen av frivillighet og det sivile samfunn. Frivillighet og deltakelse i formelle og uformelle sosiale nettverk er sentrale kvaliteter ved et velfungerende samfunn. Frivillige og ideelle organisasjoner bygger tillit mellom mennesker, mobiliserer individuell skaperkraft og omsorg og representerer tradisjoner og kunnskap som utgjør *en tredje vei* mellom stat og marked.

Ideell sektor la grunnlaget for Norges velstand og velferd. Gjennom kirkens konfirmasjonsundervisning lærte folket å lese – kanskje den viktigste enkeltfaktoren for økonomisk og sosial utvikling ifølge økonomiske historikere. Lekpredikanten Hans Nielsen Hauge skapte fra slutten av 1700-tallet en massebevegelse med vekt på individets frihet og ansvar og myndiggjøring av folket, som var premissgivende for industrialiseringen og Norges moderne utvikling. Landets første sykehus ble opprettet av kirken i Trondheim og Oslo for rundt 700 år siden, og arbeiderbevegelsen bidro til dannelsen av velferdsstaten og våre gode arbeidstakerrettigheter.

I etterkrigstiden har statlig sektor vokst, mens økonomiske reformer siden 1980-tallet har satt markedet mer i sentrum. Nå er tiden inne for en ny start for frivilligheten og ideell sektor. Norge gikk foran i utbyggingen av velferdsstaten. Vi bør også lede an i utviklingen av velferdssamfunnet. Det sivile samfunn er en likeverdig pilar med stat og næringsliv. Forslagsstillernes visjon er et samfunn hvor vi som John F. Kennedy ikke spør hva samfunnet kan gjøre for oss, men hva vi kan gjøre for samfunnet. Vi vil styrke frivilligheten og det sivile samfunn. Fordi sivil sektor, frivilligheten og ideelle aktører har en selvstendig egenverdi, og på grunn av den avgjørende rollen sektoren spiller i samfunnet - både for enkeltmennesket og fellesskapet. Det handler om å styrke samspillet mellom samfunnets tre sektorer: det offentlige, næringslivet og sivilsamfunnet med fellesskapene i familien, lokalsamfunnet og frivilligheten.

Mellom marked og stat

Mer enn halvparten av alle nordmenn deltar i frivillig arbeid i løpet av et år. Vi er på verdenstoppen i tillit både til myndigheter og hverandre, etterfulgt av Sverige, Danmark, Finland og Sveits ifølge World Values Survey. Men noen tendenser til redusert "dugnadsånd" kan vi spore også i Norge. Og nettopp fordi høy sosial kapital og tillit trolig er et av våre fremste fortrinn som samfunn, er det viktig å være klar over betydningen av dette og hva som kan gjøres for å sikre at vi tar var på det.

Noen later til å tro at det er en motsetning mellom en stor stat og en stor frivillig sektor. Det er en misforståelse. Nordlige amerikanske delstater som Minnesota som har en relativt stor offentlig sektor, har høyere sosial kapital og en mer aktiv frivillig sektor enn sørstater med en liten offentlig sektor. De skandinaviske landene kombinerer verdens høyeste sosiale kapital med store offentlige sektorer. Derfor er ikke forskernes råd for å stimulere frivillighet og sosial kapital nødvendigvis å trekke staten mest mulig tilbake. Staten må snarere være oppmerksom på frivillighetens karakter og betydning, støtte opp om den og gi den gode rammevilkår.

Forslagsstillerne vil vise til oppslag i Aftenposten 12. mai 2011 der betydningen av et sosialt liv, sosiale relasjoner og sosiale nettverk dokumenteres. I artikkelen refererer en gruppe allmennleger blant annet til en stor undersøkelse publisert i det anerkjente tidsskriftet PLOS. Undersøkelsen viser at sosiale forbindelser, familie, vennekrets og arbeidskolleger øker sjansene til å leve lenge med 50 prosent.

En ny start for frivillighet og det sivile samfunn

Forslagsstillerne mener det trengs tiltak på flere felt for å skape samfunn med høy sosial kapital og en stor frivillig og ideell sektor: Gode statlige rammevilkår og støtteordninger til frivillige organisasjoner og ideelle aktører, sosial kapital som mål for samfunnsutviklingen på linje med verdiskaping og bærekraftighet, frivillighet på timeplanen, familie- og frivillighetsvennlig arbeidsliv, desentralisert makt og myndighet og små skoler og andre offentlige institusjoner nær folk.

Sosial kapital som mål for samfunnet

Hensynet til sosial kapital og frivillighet bør være et mål for samfunnsutviklingen på linje med verdiskaping og bærekraftighet.

Ordning med frivillig samfunnsinnsats for 16-åringer

Storbritannia har etablert en frivillig samfunnstjeneste for 16-åringer (National Citizen Service), som kan avtjenes i skolens sommerferie. I første omgang har 12 frivillige organisasjoner blitt plukket ut for å tilby plasser i frivillige prosjekter til 11 000 16-åringer. Hensikten er å gi ungdommene ferdigheter til å bli aktive og ansvarlige innbyggere og en mulighet til å møte andre unge fra ulike bakgrunner. 16-åringene skal delta i sju til åtte uker, inkludert et opphold på minst 10 dager utenfor hjemmet. I fremtiden ønsker den britiske regjeringen at alle 16-åringer skal ha muligheten til å delta i en slik samfunnstjeneste. Forslagsstillerne vil foreslå en liknende ordning i Norge, hvor det i første omgang identifiseres et avgrenset antall plasser i frivillige prosjekter med sikte på at dette så raskt som mulig kan bli et tilbud for alle 16-åringer som ønsker å gjøre en innsats for samfunnet. De som deltar bør få studiepoeng for deltakelsen slik de som avtjener verneplikt og siviltjeneste får.

Frivillighet på timeplanen

Skolens dannelsesskapende rolle er sentral for KrF. I skolens formålsparagraf legges det vekt på at skolen både skal gi utdanning og dannelse:

“Skolen skal fremme demokrati (...)” og “Elevene skal utvikle kunnskap, ferdigheter og holdninger (...) for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. De skal få skaperglede, engasjement og utforskertrang (...) De skal ha medansvar og rett til medvirkning.”

Vi vil derfor ha frivillighet og samfunnsengasjement på timeplanen. I samfunnsfaget bør elevene ikke bare lære om hvordan en lov blir til i regjering og Storting, men om hvordan den enkelte kan engasjere seg og gjøre sin stemme hørt i samfunnet. Faget kan bruke eksempler på ting elevene ønsker å få gjort noe med i sitt lokalsamfunn - som å få satt i stand den lokale fotballbanen - og hjelpe dem til å se hvordan de kan engasjere seg for å få det til. Ungt entreprenørskap bør tilbys flere skoler, og programmet bør utvides til også å omfatte sosialt entreprenørskap, dvs. entreprenørskap rettet mot å løse sosiale samfunnsutfordringer.

Frivillighetsdager på ungdomsskole og videregående skole

Mange skoler har gode erfaringer med å legge til rette for sosialt entreprenørskap og frivillig arbeid på skolen, ifølge entreprenørskapsforsker Elisabeth Rønnevig i boken "Vilje til endring: Sosialt entreprenørskap på norsk". På Trysil videregående skole fikk elevene arrangere aktivitetsdag for 15 eldre fra sykehjemmet. Elevene sto for planlegging, invitasjoner og matlaging. En annen gruppe elever inviterte sjuendeklassinger fra seks grendeskoler til en dag i svømmehallen. På Storhamar videregående skole arrangerte elevene en opplevelsesdag på skolen for barnehagebarn. I Kviteseid i Telemark fikk grunnskoleelevene i oppdrag å utvikle et "bli kjent-program" for innvandrere, som de løste ved å lage alt fra teaterinnslag til formingsoppgaver. De skriftlige arbeidene overgikk det de presterte til vanlig. Felles for disse prosjektene er at elevene blir tatt på alvor, får ta initiativ og ansvar, de gis mulighet til mestring, de får samarbeide med organisasjoner utenfor skolen og de får oppleve tverrfaglige prosjekter som gir mening og utvikler kreativitet. Aktivitetene bidrar til å oppfylle både læreplanens generelle del og læreplanen for fag, og er i tråd med skolens dannelsesrolle, jf. ovennevnte formålsparagraf. Forslagsstillerne vil derfor innføre frivillighetsdager der elevene kan få bestemme et prosjekt der de gjør noe for andre. Det bør være én frivillighetsdag i løpet av ungdomsskolen, for eksempel i niende klasse, og én i løpet av videregående, for eksempel i andre klasse.

Støtte til folkehøyskoler

Folkehøyskolene legger særlig vekt på nytenkning, personlighetsutvikling og dannelse. De har sine røtter i humanisme, kristendom og folkelig kultur. Et år på folkehøyskole kan være et viktig dannelsesår for mange, som kan skape større forutsetninger og ønske om frivillighet og

engasjement i det sivile samfunn. KrF vil arbeide for å sikre disse private utdanningstilbudene gode vilkår, som gjør at de kan utvikle seg og også i fremtiden sikre enkeltmennesker og samfunn verdifull kompetanse. KrF vil at et år på folkehøyskole skal gi fire studiepoeng.

Momsfritak, forenkling og gavefradrag for frivillighet

Forslagsstillerne vil ha et avgiftssystem som fremmer positiv utvikling samtidig som det sikrer inntekter til fellesskapet. Dagens momsordning er i realiteten en beskatning av frivillighet. KrF mener frivillige organisasjoner bør beholde mer av egne inntekter. Det frivillige arbeidet i organisasjonene må få mindre byråkrati, kontroll og reguleringer. KrF vil doble skattefradraget for gaver til ideelle organisasjoner til 24 000 kroner, og ha en mest mulig smidig overgang til de nye EØS-tilpassede reglene for å sikre at organisasjoner "uten nasjonalt omfang" fortsatt kan nyte godt av gavefradraget.

Styrking av frivillighetssentralene

Frivillighetssentralene må utvikles videre til å bli sektorovergripende nærmiljøsentraler, og det statlige tilskuddet til sentralene må økes. Målet er at de skal utløse frivillig engasjement til glede både for de frivillige og for dem som får tjenester eller fellesskap gjennom tjenesten.

Gode rammevilkår for ideelle helse- og omsorgsinstitusjoner

Flere frivillige organisasjoner og ideelle stiftelser driver gode behandlingstilbud og omsorgstjenester for blant annet rusavhengige, barnevernsbarn og eldre. Mange av disse institusjonene, som har en unik kompetanse og tradisjoner som går forut for velferdsstaten, er nå under press fra regjeringens anbudspolitik. Ideelle organisasjoner skvises mellom store statlige og kommersielle aktører. Flere har allerede måttet nedlegge virksomheten, og ideell sektor kan bli fullstendig utradert fra helse- og omsorgstjenestene dersom regjeringens politikk fortsetter. Dette til tross for at det er bred politisk enighet om at de ideelle aktørene har en selvstendig egenverdi og om at det er en politisk oppgave å sikre disse aktørene. Forslagsstillerne vil også vise til at sju av ti ønsker offentlige og ideelle institusjoner i eldreomsorgen, ifølge en fersk undersøkelse utført for Norsk sykepleierforbund. Brukerne på ideelle helse- og omsorgsinstitusjoner er også gjennomgående svært godt fornøyd med tjenestene de får.

Forslagsstillerne mener rammevilkårene for de ideelle institusjonene må endres. Vi trenger flere velferdstilbud drevet av ideelle organisasjoner, ikke færre. KrF har derfor fremmet et representantforslag for å sikre gode, langsiktige og forutsigbare rammevilkår for de ideelle virksomhetene. KrF mener ideelle aktører innen helse- og sosialsektoren på grunn av sitt særpreg bør få samme type løpende avtaler som de store ideelle sykehusene har. Vi har derfor foreslått at kontrakter med ideelle aktører inngås ved direkte forhandlinger i stedet for gjennom anbudsrunder. KrF mener at kvalitet ikke sikres gjennom dagens anbudsprosesser. Kvalitet bør sikres gjennom solide og langvarige avtaler som inneholder tydelige og strenge kvalitetskrav og spesifikasjoner, klausuler om oppsigelser, bøter eller krav ved brudd på spesifikasjoner, samt aktivt tilsyn og evaluering. Dessuten må utfordringene knyttet til de ideelle aktørenes pensjonsforpliktelser løses. Regjeringen har i tråd med stortingsflertallets ønske varslet en gjennomgang av disse spørsmålene. KrF krever en snarlig løsning.

Vekstfond for sosial innovasjon

Vi trenger flere tiltak for å stimulere ideell sektor til en større rolle i velferdssamfunnet. KrF vil derfor opprette et Vekstfond for sosial innovasjon, som skal gi ideelle prosjekter som har vist seg å fungere godt i en mindre skala mulighet til å vokse. Fondet skal være for prosjekter som løser ulike sosiale utfordringer - fra eksklusjon i arbeidslivet, drop-out i skolen og ensomhet blant eldre, til rusproblemer, utsatte barn og folkehelseproblemer som røyking og overvekt. Fondet skal bestå av offentlige midler, samtidig som private givere kan inviteres til å bidra med midler.

Tilsvarende mener forslagsstillerne at det bør etableres et oppstartsfond for sosial innovasjon. Fondet skal støtte oppstart av nye ideelle prosjekter som har til hensikt å løse sosiale utfordringer. Siden det er snakk om oppstart av nye ideer og prosjekter hvis fremtid er uviss, må fondet ha en venturekapital-karakter i den forstand at det nødvendigvis må ta høy risiko og legge til grunn at ikke alle prosjektene vil lykkes. Også dette fondet skal bestå av offentlige midler, samtidig som private givere inviteres til å bidra med midler.

Reservebesteforeldre

Forslagsstillerne vil ta seniorers ressurser på alvor, og vil etablere en ordning for Reservebesteforeldre, som legger til rette for at seniorer kan være "reservebesteforeldre" for utsatte barn som ikke får omsorg fra egne besteforeldre. Seniorene kan få mulighet til å bety en forskjell i barnas liv, mens det offentlige bidrar med opplæring i forkant og månedlig kursing underveis, og midler til dekning av transportutgifter og eventuelt andre mindre kostnader.

Seniorvenner

Forslagsstillerne vil også etablere et program for Seniorvenner som ønsker å hjelpe voksne personer. Dette programmet skal være rettet mot å hjelpe personer som trenger ekstra assistanse til å leve uavhengig, som voksne funksjonshemmede eller personer med alvorlige lidelser. Deltakerne kan bistå både med fysisk og emosjonell hjelp ved å bistå med enkle oppgaver i hjemmet, skaffe transport, og være en venn og støtte.

Frivillighetsavtale med bedrifter og offentlige etater

Å legge til rette for et familie- og frivillighetsvennlig arbeidsliv er avgjørende for at folk skal få tid til å være sammen med familie og venner og delta i forskjellige frivillige aktiviteter. Et positivt initiativ i denne sammenheng er den britiske Frivillighetsavtalen som åpner for at frivillige og ideelle organisasjoner kan be om hjelp fra ansatte i offentlig og privat virksomhet som har undertegnet avtalen. Den britiske regjeringen forventer at ledere i offentlig sektor oppmuntrer sine medarbeidere til å delta i frivillig arbeid minst én dag i året. Samtidig oppfordrer regjeringen private bedrifter til å komme med liknende oppmuntringer til sine ansatte. Selskapene BT og KPMG har forpliktet seg til å delta, og har lovet at deres ansatte vil bidra med henholdsvis 37 000 og 41 000 dager med frivillig arbeid. Offentlig ansatte har til nå lovet å sette av til sammen 30 000 dager med frivillig arbeid. KrF mener Norge bør ha en liknende frivillighetsavtale, der offentlig og private ansatte oppmuntres til å gi litt av sin tid til frivillig arbeid.

Vennegrupper og skole/hjem-samarbeid

Barns utvikling er sterkt påvirket av sosial kapital. Særlig er den uformelle sosiale kapitalen i familien viktig. Nære familiebånd og foreldre som involverer seg i barnas utvikling og læring er avgjørende for barnas skolerestater og evne til å fullføre skolen. Forslagsstillerne vil derfor ha en skole/hjem-koordinator i hver kommune, for å styrke foreldrenes involvering i sine barns skolegang. Dette er i tråd med skolens formålsparagraf, som understreker behovet for foreldresamarbeid. Vi vil også ha et prøveprosjekt med en skole/hjem-koordinator på enkelte skoler. Gran skole i Oslo har hatt gode erfaringer med en slik koordinator. En skole/hjem-koordinator kan være særlig viktig på skoler med mange minoritets elever.

Forslagsstillerne vil også støtte at den planlagte Kristiansand Folkehøgskole blir etablert. Den vil ha som hovedtema miljø og friluftsliv, men vil tilrettelegge forholdene for integrering og nettverksbygging for alenemødre med småbarn.

Et annet tiltak som har vist seg å fungere godt er såkalte vennegrupper. Elevenes foreldre deler seg inn i grupper og inviterer hverandre og barna hjem til seg etter tur og arrangerer ulike aktiviteter. Aktivitetene kan være rebusløp, aking, spillekveld, sang- og dansekveld eller andre aktiviteter som ikke koster noe. Vennegruppene kan også fungere som diskusjons- og samtaleforum for foreldrene der de kan diskutere problemstillinger som grensesetting, innetider på kvelden, TV-titting, dataspill og mobilbruk. KrF vil foreslå at alle skoler skal legge til rette for at det etableres slike vennegrupper. Dette kan være særlig viktig på skoler med høy minoritetsandel. Gruppene bør helst settes sammen på tvers av kultur- og språkbakgrunn for mest mulig å stimulere til kontakt mellom personer som ellers ikke møtes.

Desentralisering og distriktpolitikk

Desentralisering av makt og institusjoner er viktig for å styrke samfunnets sosiale kapital, tilliten til de demokratiske institusjonene og folks ønske og mulighet for å engasjere seg. Skal vi klare å styrke samfunnets frivillighet og sosiale kapital trenger vi en god balanse mellom nasjonale og lokale tiltak. Vi trenger en robust distriktpolitikk som sikrer levedyktige bygder og lokalsamfunn over hele landet.

FORSLAG

På denne bakgrunn fremmes følgende forslag:

1. »Stortinget ber regjeringen sikre at hensyn til sosial kapital og frivillighet blir samfunnspolitiske mål på linje med verdiskaping og bærekraftighet.«
2. »Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at det etableres en frivillig samfunnstjeneste for 16-åringer. Samfunnstjenesten avtjenes i skolens sommerferie i frivillige organisasjoner, og bør kvalifisere til studiepoeng ved opptak til høyere utdanning.«
3. »Stortinget ber regjeringen sikre at undervisning om hvordan den enkelte kan engasjere seg i frivillighet og i det sivile samfunn blir sterkere vektlagt i samfunnsfaget.«
4. »Stortinget ber regjeringen sikre at programmet Ungt entreprenørskap blir styrket, og bidra til at det utvides til også å omfatte sosialt entreprenørskap rettet mot å løse sosiale samfunnsutfordringer.«
5. »Stortinget ber regjeringen sikre at det innføres en frivillighetsdag på henholdsvis ungdomsskolen og videregående skole, hvor elevene får bestemme et prosjekt der de gjør noe for andre.«
6. »Stortinget ber regjeringen sikre at et år på folkehøyskole gir rett på fire studiepoeng.«
7. »Stortinget ber regjeringen fremme forslag om et forenklings- og avbyråkratiseringsprogram for frivillig og ideell sektor.«
8. »Stortinget ber regjeringen fremme forslag om at fradragsgrensen for gaver til frivillige organisasjoner doubles til 24 000 kroner i forbindelse med fremleggelsen av statsbudsjettet for 2012.«
9. »Stortinget ber regjeringen bidra til at det opprettes flere frivillighetsentraler og trappe opp det statlige tilskuddet til sentralene.«
10. »Stortinget ber regjeringen utrede etablering av et Vekstfond for sosial innovasjon, som skal gi ideelle prosjekter som har vist seg å løse viktige sosiale utfordringer mulighet til å vokse.«
11. »Stortinget ber regjeringen utrede etablering av et Oppstartsfond for sosial innovasjon, som skal støtte oppstart av nye, ideelle prosjekter som har til hensikt å løse sosiale utfordringer.«

12. »Stortinget ber regjeringen opprette en ordning med Reservebesteforeldre, der det legges til rette for at seniorer på frivillig basis kan være fosterbesteforeldre for utsatte barn.«
13. »Stortinget ber regjeringen opprette en ordning med Seniorvenner, der det legges til rette for at seniorer på frivillig basis kan gi ekstra assistanse til voksne personer med hjelpebehov, enten det er funksjonshemmede, personer med alvorlige lidelser eller andre.«
14. »Stortinget ber regjeringen sikre at det etableres en frivillighetsavtale som åpner for at frivillige og ideelle organisasjoner kan be om hjelp fra ansatte i offentlige og private virksomheter som har inngått en slik avtale.«
15. »Stortinget ber regjeringen om å sikre at det etableres en skole/hjem-koordinator i hver kommune, for å styrke foreldrenes involvering i sine barns skolegang.«
16. »Stortinget ber regjeringen igangsette et prøveprosjekt med en skole/hjem-koordinator på enkelte skoler. Forsøket bør særlig rette seg mot skoler med mange minoritets elever.«
17. »Stortinget ber regjeringen om å sikre at skolene legger til rette for etablering av vennegrupper, der foreldre kan møtes sammen med sine barn til ulike uformelle aktiviteter og sammenkomster for å skape kontakt, forståelse og tillit mellom foreldrene.«
18. Stortinget ber regjeringen bidra til at den planlagte Kristiansand Folkehøgskole blir etablert.